

DOI: 10.7596/taksad.v2i4.265

Kırımlı Ebubekir Rif'at Efendi

Adnan UZUN*

Öz

Rif'at Efendi 19.Yüzyıl Divan şairlerindedir. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Kırım'da doğmuş, küçük yaşta Anadolu'ya gelmiş, burada kendini yetiştirmiştir. Ailesi hakkında ve nasıl yetiştiği konusunda bilgi yoktur. Anadolu'da sıkıntılı bir hayat sürmüş, çeşitli devlet adamlarının kâtipliği görevine getirilmiştir. Kendisi hayatta iken vefat eden iki kızı ve iki oğlu vardır. Münşeat ve şiirlerden oluşan taş baskı tekniği ile basılmış eseri vardır.

Anahtar Kelimeler: Rif'at Efendi, Divan edebiyatı, Münşeat-ı Rif'at Efendi, Divan-ı Rif'at Efendi, Divan Şairi, Divan Şiiri.

Abu Bakr Rifat Efendy The Crimean

Abstract

Rif'at Efendy is one of the Divan's poets of 19th century. There isn't sufficient knowledge about his life in the sources. He was born in Crimea, came to Anatolia in his young ages and he has educated himself. There is not any knowledge about his family and how he grew up. He lived a life which is troublesome, he has charged with clerkship of various statesmen. He had two sons and two daughters who died when he was alive. He has a work that consists of Münsheats which is published with technique of lithography.

Keywords: Rif'at Efendy, Literature of Divan, The Munsheats of Rif'at Efendy, The Divan of Rif'at Efendy, Divan Poem, Divan Poet.

* Artvin Çoruh Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Eski Türk Edebiyatı A.B.D.

Hayatı

Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli denebilecek bir bilgi bulunmamaktadır. Verilen bilgiler çok kısa ve birbirinin tekrarı niteliğindedir.. Hayatı ile ilgili bilgilerin çoğunu divanındaki ifadelerden elde edebildik.

Ebubekir Rif'at Efendi, Hicri 1195/Miladi 1781 tarihinde Kırım'da doğdu, Kırımlı bir ailenin oğludur. Bazı vezirlerin kâtipliğinde bulundu. 1831'de sürre emniyeti görevine getirilen Bağdat valisi Gürcü Necip Paşa'nın kethüdası olarak Hicaz'a gitti. Hacdan sonra Hicri 1247'de (M:1831/1832) vefat etti.¹ Vefat tarihi olarak Milli Kütüphane kayıtlarında M:1830 yılı kaydedilmiştir.

Rif'at Efendi divanında “*Târîh-i Sinn-i Hamsîn-i Dîvân Sahibi*” başlığıyla yazmış olduğu manzumenin sonunda düşürdüğü tarihte:

“*Bu târîhe kadar her bir kusûrum aqv kıl yâ Rab/Bu yıl elliye geldim Hakka hamd-ı bâ-aded Rif'at*” H:1245/M:1829 yılında elli yaşına ulaştığını ifade eder. Söz konusu yılda elli yaşında olduğuna göre H:1195/M:1781 yılında doğmuş olması gerekir.

Aynı manzumede:

“*Kırım iken vatan bu abd-i pür-taksîr-i nâ-çîze / Sene yüz doksan altı idi Rûma eyledim hicret*”² şeklindeki ifadelerden anlaşılacağı üzere Hicri 1196/M: 1781/1782 yılında Anadolu'ya hicret ettiği anlaşılmaktadır. Bundan da Rif'at Efendi'nin yaklaşık bir yaşında Kırım'dan ayrıldığını, Anadolu'ya çok küçük yaşlarda geldiğini tespit etmekteyiz. Fakat Anadolu'ya hangi sebepten ve nasıl geldiği yönünde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ailesinin olup olmadığı, babasının ne iş yaptığı, babasının görevi gereği bir geliş olup olmadığını da tespit edilememiştir.

Metnin devamında; “*Dolandım Rûm İli kutrın perîşân-ı rûzgâr oldum/ İki yüz kırk olunca görmedim âsâr-ı cem'iyet*”³ H:1240/M: 1824-1825 yılına kadar Anadolu'da uzun zaman çeşitli sıkıntı ve yokluklar içerisinde perişan bir hayatı olduğunu ifade etmiştir. Muhtemeldir ki 1783 yılında Rusya'ya bırakılmasıyla Kırım'ın yaşadığı talihsizlikler, yokluklar Ebubekir Rif'at Efendi'nin ailesini yeni umutlarla Anadolu'ya yöneltmiştir.

Bir dönem Tekirdağ'da ikamet etmiş, ancak çeşitli devlet ricaline yazdığı mektuplarda bu ikametden hoşnut olmadığını belirtmekte, çeşitli makamlara getirilme talebini ifade etmektedir.⁴

“*Otuz dokuzda oldum kâtib-i dîvân o düstûra/Refâh üzre der-i adlinde itdim beş sene hüdmet*”⁵ H:1239 /M:1823/1824 Beytinde vezaret vazifesine de getirilmiş olan Es'ad Muhlis

¹ Mehmet Süreyya, 1996, *Sicill-i Osmanî*, Yayına Hzl.: Nuri AKBAYAR, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali KAHRAMAN, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, Cilt 5, s.1394

² Rif'at Efendi, H:1254/M:1838, *Dîvân*, Kahire, Bulak Matbabası, s.34

³ Rif'at Efendi, aynı yer???

⁴ Rif'at Efendi, H:1254/M:1838, *Münşeat*, Kahire, Bulak Matbabası, s. 25-26

Paşa'ya divan katipliği yapmıştır.⁶ Bu sayede hayatı değişmiş, çektiği sıkıntılar, darlıklar sona ermiştir.

Düşmedi hayfâ bu devr-i dâr-ı gurbet çağına
Dostlar fehm eylesun bakub sakalım ağına

Takılıb 'Osmānluluk zencîri şimdi boynuma
Pîrlikde irtibât itdim cününun bāğına

Kışt-zâr-ı taşrayı bir dāneye satmış iken
Pek hatâ itdim ayâğımla tutuldum āğına

Bilmedim kadrin Sitānbūlun dırîğâ bilmedim
Ehl-i dikkat benzedirken anı cennet bāğına

Bağlanub tūl-ı emel zencîri matlab-ı boynuna
Keş-me-keşle çekdi encāmında Tekfūrtağına

Âh ele gecseydi gülşen-zâr-ı şehr-i tayyibe
Taşranın bülbüllerin kurbân iderdim zâğına⁷

Kendi ifadelerinde de belirttiği gibi, Tekirdağ'a gitmiş, umduğunu bulamamış; İstanbul'un kıymetini geç fark etmiştir.

Ebubekir Rif'at çocuk denecek yaşta İstanbul'a gelmiş, ancak devletin yaşadığı savaşlar ve yenilgiler, toprak kaybı toplumun hayatına olumsuzluklarla yansımıştır. Dolayısıyla milletçe yaşanan sıkıntılar Rif'at Efendi'yi de etkilemiştir. Bazı mektuplarında olduğu gibi dönemin ileri gelen tarikat ehlinde bir zata yazdığı mektupta perişan halinden bahseder.⁸ Öyle ki bazen Osmanlı olmaktan şikâyet etmiş; bazen de İstanbul'un kıymetini

⁵ Rif'at Efendi, *Dîvân*, s.34

⁶ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal, Hüseyin Hüsameddin; Hzl. Nazif Öztürk; *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Kuruluş Tarihi ve Nazırların Hal Tercümeleleri (2)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, s.33 (dip not bilgisi olarak)???

⁷ Rif'at Efendi, *Dîvân*, s.22

⁸ Rif'at Efendi, *Münşeat*, s.18

bilmemekten yakınmıştır.⁹ Bazı vezirlerin divan efendiliğinde ve Necip Paşa'nın katipliği görevinde bulunmuştur.¹⁰

Gurbette sıkıntılı ve yokluklarla geçen bir ömür, Rif'at Efendi'yi yormuş ve yıpratmış. Aşağıdaki mısralarda da sözünü ettiği yıllarda artık yaşlandığını anlıyoruz.

“*Fütûr îrâs itdi unsur-ı zâtîyeye devrân/Kuvvâya za'af irişdi geldi yetdi sinn-i şeyhûhet*”¹¹

Rif'at Efendi, “*Târîh-i Niyyet-i Hacc-ı Sâhib-i Münşe'ât*” başlıklı tarih beytinde “*Bu hâli fikr ile zât-ı me'âdim cüst-cûsuyla / Sene kırk altıda hacc-ı şerîfe eyledim niyyet*”¹² H:1246/M:1830 yılında hacc vazifesini yerine getirmek üzere niyet etmiştir.

Şiirlerinden elde edebildiğimiz bilgilere göre iki kızı ve iki erkek çocuğu vardır. Oğulları Maliye nazırlarından Musa Safvetî Paşa¹³ (Görev tarihleri: Şubat 1841-Eylül 1845; Kasım 1853-Kasım 1854) ile Mustafa Efendidir. Ebubekir Rif'at, “*Nazm-ı Rû'yâ*” Manzûmesinde “Mustafa” adında oğlundan söz eder.¹⁴

Ebubekir Rif'at Efendi, “*Târîh-i Vefât-ı Duhter-i Sâhib-i Münşe'ât*” başlıklı tarih beytinde; “*Zuhr u zâd ola kıyametde bana Siddîka'm*” Siddika adında bir kızı olduğunu ve (H.1236, M.1821) tarihinde anne babasını ayrılık ateşlerine atarak vefat ettiğini belirtir.¹⁵ Ayrıca, “*Târîh-i Vefât-ı Duhter-i Diğer Mûmâ İleyh*” başlığı altında düşürdüğü tarih beytindeki “*Fâtıma gonçe idi soldı vebâdan rûy*” ifadeden Fatıma adında bir kızı daha olduğu ve (H:1247, M:1832) tarihinde veba hastalığına yakalanarak vefat ettiği anlaşılıyor.¹⁶

Edebî Kişiliği

Dönemin önemli fakat şöhreti olmayan şairlerindendir. Kahire, Bulak Matbaasında Hicri 1254'te (1838) taş baskı yöntemiyle basılan, ilk kısmında yüz seksen üç sayfa halinde tertip edilen ve çeşitli mektuplardan oluşan “Münşe'at-ı Rif'at Efendi” adıyla yer alan bölüm, toplam yetmiş yedi sayfadan teşekkül ettirilmiş ve “Divan-ı Rif'at Efendi” başlığıyla belirtilen; methiye, naat, mi'raciyye, münacât, manzum hikâye gibi nazım şekillerinden oluşan ve ayrı bir bölüm olarak tertip edilen “gazeliyyât” kısmı bulunan divanı mevcuttur. Divanın bir örneği de Milli Kütüphane'de adı geçen matbaada basılan divanı 06 Mil EHTA 1231 numara ile “Münşe'at-ı Rif'at Efendi” adıyla kayıtlıdır.

Divanın başında başta Ayaş müftüsü Hasan Efendi'nin oğlu olan 1823 (H:1239) yılında vezirlik makamına getirilen ve 1850 (H:1267) yılında Diyarbakır'da vefat eden, aynı

⁹ Cemal KURNAZ, Halil ÇELTİK; “*Hanlık Dönemi Kırım Şairleri Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler*”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı 51, s.279

¹⁰ age., s.282

¹¹ Rif'at Efendi, *Divân*, s.34

¹² age

¹³ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal vd. s.33

¹⁴ Rif'at Efendi, *Divan*, s.6

¹⁵ Rif'at Efendi, *Divan*, s.38

¹⁶ Rif'at Efendi, *Divan*, s.38-39

zamanda “*Herkesin âlemde bir mâ-fevki bin mâ-dûnu vardır*” gibi darbimesel olmuş etkili söylenmiş şiirleri bulunan¹⁷ ve Ebubekir Rif’at’ın kendisine bir süre kâtiplik yaptığı Es’ad Muhlis Paşa¹⁸ olmak üzere dönemin devlet adamlarına ve âlimlerine yazılmış, ya da söz konusu kişiler tarafından kendisine yazılmış mektuplar bulunmaktadır. Mektupların içeriği genellikle kişilerin bir göreve getirilmelerinden, ya da buldukları görevde gösterdikleri başarıdan dolayı tebrik edilmeleri, kendisine yapılan himmet ya da bir iltifat vesilesiyle yapılan teşekkür gibi hususlardan oluşmaktadır.

Ebubekir Rif’at Efendi, Anadolu’ya çocuk yaşta gelmiştir. Kırım’ın etkili bir edebiyat ve şiir geleneğine sahip olduğu, Kırım Hanlarının şiirdeki hünerleri göz önüne alındığında Rif’at Efendi’nin bu edebî atmosferin etkisiyle yetiştiği düşünülebilir. Ancak çocukluk çağında Kırım’dan ayrılıp Anadolu’ya gelmesi, eğitimini İstanbul civarında alması dolayısıyla Osmanlı coğrafyasının manevi ve kültürel atmosferinde kendisini yetiştirmiştir. Kırım Hanlarından Şahbaz Giray, Selim Giray ve Maksûd Giray’ın vefatları için yazdığı tarih manzumesi, Selim Giray için yazdığı kaside Kırım Hanlarına yakınlığını göstermektedir. Bundan hareketle Rif’at Efendi’nin anavatanıyla bağlarını koparmadığını düşünebiliriz. Şiirlerindeki muhtevaya, irtibatlı olduğu kişilere baktığımızda dönemin ilmî ve idarî çehresiyle aşına olduğunu görüyoruz. Bu da her ne kadar gereken ilgiyi görmese de ya da geç fark edilse de Rif’at Efendi’nin bilgisi ve şahsiyetiyle dönemin hatırı sayılır kişileri arasında bulunduğu izlenimini vermektedir.

Rif’at Efendi’nin Klasik edebiyatımızın etkisinde yetiştiği, bu edebiyatın kültürel havasını soluduğu, duygu ve düşünce dünyasının Klasik edebiyat çerçevesinde geliştiği hususu şiirlerinde göze çarpan önemli bir durumdur. On dokuzuncu yüzyıl Klasik edebiyat izlerini büyük oranda şiirlerinde görmek mümkündür. Şairin çocukluk ve gençlik dönemlerinden itibaren şiir yazdığı ve bu çalışmaların müsveddeler halinde çeşitli sayfalara ya da kitap kenarlarına not edildiğini eserle ilgili bilgiler içeren giriş bölümünden anlıyoruz. Yine “*Münşe’at-ı Rif’at Efendi*” adlı eserin başında yer alan ifadelerde belirtildiğine göre Rif’at Efendi’nin ölümünden sonra çocukları tarafından, kaybolma tehlikesine önlem olarak, derlenip toparlanıp bastırıldığı anlaşılan eserin münşeât bölümünde yer alan mektuplarda Türkçe, Arapça ve Farsça beyitlere de rastlanmaktadır. Divan-ı Rif’at Efendi şeklinde belirtilen bölümde elli dört adet tarih manzumesi, elli üç gazel bulunmaktadır. Ayrıca Kırım Hanedanından şahıslara ve himayesini gördüğü dönemin devlet adamlarına yazılmış az sayıda medhiye, birkaç tane naat, bir mi’raciyye, bir adet münacât, manzum hikâyeye tarzında “*Nazm-ı rü’ya – Ta’birân-ı rü’ya*” başlığı ile yer alan manzum hikâyeye tarzında metinler mevcuttur. Dönemin genel özelliği olarak tarih düşürmeye ehemmiyet vermiştir. Divan tertip düzeni olarak ananevi teamüllerden uzaktır.(bu husus biraz daha detaylandırılmalıdır örn ananevi temayülden bahsedilebilir)Na’t ile başlıyor, daha sonra mi’raciyye, münacât, manzum hikâyeye

¹⁷ Muallim Naci, 2004, *Osmanlı Şairleri*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 307

¹⁸ İbnü’l-Emin Mahmut Kemal vd. s.33

ve tarihlerle devam ediyor. Genelde divan tertibinde “*Tevârih*” bölümü ayrıca belirtilir. Tarihlerin arasında kaside, terci bend nazım şekliyle yazılmış na’t yer alıyor. Gazeller ise “*Gazeliyyât*” diye belirtilerek ayrı bir bölümde tertip edilmiş. Gazeller klasik divan tertibinde olduğu gibi “elif-ba” sırasına göre dizilmiş. Kasideleri sayıca fazla olmasa da tarih manzumeleri aynı zamanda medhiye niteliğinde özellikler taşımasından ve ayrı bir bölüm olarak düşünülmemesinden dolayı kasidelerin yerini aldığı düşünülebilir. Bu da dönemin genel özellikleri ile bilgi verirken belirttiğimiz gibi devrin divan tertibi ve nazım şekillerine farklı özellikler katma konusundaki yaklaşımı yansıtmaktadır.

Divânın gazeliyyât bölümü “*tevhid*”?yukarıda natla başlıyor denilmişti niteliğinde bir gazelle başlar, “*na’t*” mahiyetinde gazelle devam eder. Eserleri incelendiğinde şairin daha çok dinî-tasavvufî konulara yer verdiği, dünya hayatının geçiciliği, geçici olan bu hayata aldanmamak gerektiği gibi konulara değinilmiş; Allah sevgisi ve Allah’ın rızasını kazanmak gerektiği düşünceleri işlenmiştir. Bunun dışında gazellerin büyük çoğunluğu lirik tarzda şuh bir edayla yazılmıştır.

Sümbülzâde Vehbî’den etkilenmiştir. Ona nazire yazar.

“Rif’atâ böyle güher bulmak çıkarmak güc sana
Kân-ı tab‘-ı pāk-ı Vehbîden meger çalmalıdır”

beytindeki ifadelerden Vehbî’ye olan hayranlığını sezmek mümkündür.¹⁹ Şiirlerinde Vehbî’nin şiirlerinde sezilen müstehcenliğe varan ifadeler karşımıza çıkar.

“Didim ey yâr-ı ‘aceb gonçe-i nesrîn mi nedir
Gülerek nâz ile der sorma kuzum em memeler

Hayret almış göricek gül memesin emmemişim
Saklayub ‘unf ile dir işte em memeler

Tıfl iken bir bere dil-i dilbere yaltaklanarak
Em dise emmeler ol emme dise emmemeler

Düşicek sînesine ‘aklı yitirdim Rif’at
Bilmezem kim emeyin sînemi yâ em memeler”²⁰

¹⁹ Rif’at Efendi, *Divan/Gazeliyyât*, s.5

²⁰ Rif’at Efendi, *aynı yer.*

Rif'at Efendi gazellerinde sık sayılabilecek derecede rindane söyleyişlere de yer vermiştir.

“Dest urmadıkça şâne açılmaz girihleri
Ka'küllerinde bilmezem anın eli mi var

La'lin demine tolu içen mest-i 'aşkının
Çun lāle hūn olmaya cān u dili mi var

PİR-i mugāndan izin ile aldık vü mahremiz
Rez-i duhterine incileyin bir velī mi var”²¹

Şair gam ve keder içerisinde yaşamak durumunda kalmıştır. Çektiği dert ve elemin kaynağı belki sevgilidir, belki de dünya hayatının kendisidir ya da hayatın verdiği sıkıntı ve ıstıraplardır. Ancak bazen çaresizdir insan, elinden bir şey gelmez. Bülbül, goncanın çektiydiklerinden feryat eder, ama gül bu feryatları işitmez.

“Rif'at gam ekme derd ü elem biçme kārımız
Ehl-i dilin elem gibi bir hāsılı mı var

Zār itse 'andelīb eger azar-ı gonçeden
Gül gūş ider mi gonçenin ağzı dili mi var”²²

Eserde yer yer didaktik söyleyişler de dikkat çeker.
“Lāyık-ı feyz olamaz düşmeyecek hāke nebāt
Mütevāzı' olanı rahmet-i Rahmān büyüdür”²³

Rif'at Efendi'nin şiir söylemedeki rahatlığı ve lirik söyleyişleri dikkat çekicidir. Ayrıca şiirlerinin deyim kullanımı ve halk söyleyişlerinin zenginliği bakımından başarılı oluşu takdire değer bir husustur. Şair sanatkârlığına güvenir ve şiiriyle övünür.

Meydān-ı şî're şöylece merdāne at salub
İtdim 'arūs-ı dehre bu dünyā-yı dūnı dar

²¹ Rif'at Efendi, age., s.7

²² Rif'at Efendi, aynı yer.

²³ Rif'at Efendi , age., s. 6

Rüstem olub bulunca meded Kahramāndan
Virdim sipihre velveleler eyleyüb jegār

Reftārı bozdı heybetimi gördüğünde çerh
Tan mı felek hamleme olmazsa pāydār²⁴

“Dünyā katı gaddārdır murdārdır mekkārdır
Rif‘at felek devvārdır aldanma kār-bārına”²⁵

“Terliginde nīş-i tīğ-i hattı benzerken bize
Mest olub ol şüh-ı haffāf ile kalsak biz bize

Ey kemān-ebrü çeküb yābāne atmaklarından
Ok gibi toğrı geçerken ‘āşık-ı sādık size

Hayli sohbet itdik ol māh ile dün gice virüb
Kol kola baş başa ağız ağıza hem diz dize

Başını ortaya koymaz mı dönüb ‘āşıkları
Germ iken meclis o meh pergār-veş kenār çize

Kilk-i Rif‘at-veş ne mümkün her gören dendānını
Der-i hayāl-i tārine nā-süfte incüler dize”²⁶

“Vāliden gitdi diyār-ı ‘ademe hasretle
Anı fikrile hemān hüzn ü elem tāzelenur

Dökdigim göz yaşını āteş-i hasret kurıdır
Yohsa su içre kalub elde kalem tāzelenur

Bu gazel gerçi sitemdir sana lākin sonıdır
Gayri zan itme ki bir dāhī sitem tāzelenur

²⁴ Rif‘at Efendi, *Divan*, s.47

²⁵ Rif‘at Efendi, *Divan/Gazeliyyât* s.22

²⁶ Rif‘at Efendi, *age.*, s.21

Zevk u şevk ile birāder hele sađ ol var ol
Bizi yād eyleme gayri ki nedem tāzelenur”²⁷

“İki uc bir yere gelmez kadem itmezse sebāt
O sebebdır ki komaz merkezi perkārın ucu”²⁸

Ayrıca beyitte geometri aletlerine deđinmesi de üzerinde durulacak, dikkat çekici bir durumdur.

“Zāhidā diş bileme hān-ı visāl-i yāre
Seyr kılmaz seni ol anladığın aş degil

Rif‘atā nerm ide şayed ki niyāz ile hemān
Kalbi yārin ne kadar suht ise de taş degil”²⁹

“Yere geçdi utanub Mānī-i sūret-ger-i Çın
Sanma deyr-i hayālindeki tasvīrinden

Āteş-i ‘aşkın ile teşne-i dil-i ‘uşşāka
Āb vir başın için gāhıce şemşīrinden”³⁰

“İtme rakīb-i bümü ey bülbülüm celīsin
Tütī enīs olur mı baykuş ile gurāba

Bālāda eyle pervāzı şāhbāz-ı ‘ālem
Zīrā ki hoş meseldir konmaz hümā tūrāba”³¹

Kudūmunı gözedir çār çeşm ile nergis
‘Aceb ider mi diyü seyr-i büstāne güzār”³²

²⁷ Rif‘at Efendi, age., s.8

²⁸ Rif‘at Efendi, age., s.24

²⁹ Rif‘at Efendi, age., s.14

³⁰ Rif‘at Efendi, age., s.18

³¹ Rif‘at Efendi, age., s.21

³² Rif‘at Efendi, *Divan*, s.41

Şairin dönemin ilimlerine aşinalığı olduğunu beyitlerdeki ifadelerden anlıyoruz. Aldığı eğitim hakkında bilgi içeren belgelere ulaşamadığımızdan nerede, nasıl bir eğitim aldığı; eğitim seviyesi hakkında malumata sahip değiliz. Ancak yukarda da belirttiğimiz gibi kendi beyitleri şair hakkında bazı bilgilere ipucu oluşturmaktadır. Aşağıdaki beyitlere baktığımızda şairin dönemin musiki sanatı hakkında az çok bilgi sahibi olduğunu görmekteyiz.

Evc-i sipihre velvele salmış idi sabā
İdüb makām-ı rastdan āheng-i sāz-kār

Āgāz idüb muhayyere āheng-i sünbüle
Eyler idi hemīşe nişīnān geşt-i zār

Sencīde kıldığınca nevāda terāneyi
Nāz u niyāz ider idi ‘uşşāka müste‘ār³³

Aşağıdaki beyitlerde geçen kozmik âlem ve astronomi alanındaki kavramlar şairin bu konulardaki bilgisine işaret etmektedir.

Göz yummasın sabāhlara dek cümle encümün
Döksün sirişk-i jālesini misl-i çeşme-sār

Şemşīr-i ta‘nı sīnene şöyle hilāl-veş
İdem nişān ki her gün ol anınla dil-fikār

Yā dest-i şi‘rle yapışsam yakana hoş
Mānend-i kehkeşān iderim çāk tā kenār

Māt eyleyim nidā-yı enīn ile zühreni
Zabt eyleyüb ‘uttāridi hāmeme ide ne-çār

Merīhine havāle idem bir esed gibi
Cellād-ı nāle kavısına bir tūr-i cān-güzār

Pervīni nakd idüb şürfe olsa müşteri
Keyvān-ı nahsine yine ben idem ihtikār³⁴

³³ Rif‘at Efendi, age., s.46

Rif'at Efendi'ye ait aşağıdaki muhammesten de anlaşılacağı üzere şairin tabiat unsurlarına yer verdiği ve bu unsurlarla değişik hayal unsurları oluşturduğu, okuyucuyu farklı çağrışımlara çektiği değerlendirmesinde bulunulması mümkündür.

“Giryeden oldu bana dīde-i nerkis a‘mā
Gök tere batsa benefşe nola sünbül-āsā
O kasāvetle dil lāleye düřdi sevdā
Göricek sīne řakāyık gibi pür-dāę-ı belā
Yař döküb goņçe-i ter çāk-i girībān aęlar”³⁵

şairin münşeati incelediğimizde dönemin ileri gelen şahsiyetleri ile irtibat halinde olduğunu, onlarla mektuplaştığını müşahede etmekteyiz. Bu tanışıklık hali şairi birtakım beklentilere itmiştir. Rif'at Efendi'nin umduğu ikbali elde edememesi, yaşadığı maddi darlıktan kaynaklanan sıkıntılar, beklentilerine karşılık bulamadığını göstermektedir. şair, döneminde kıymetinin bilinemeyişinden bu nedenle çektiği yalnızlıktan, dost bildiği insanların gereken ilgiyi göstermemesinden, kendisine sahip çıkmamamsından, yaşadığı vefasızlıklardan yakınırken kimi zaman da talihten řikāyet eder.

“Bulmadım dehrde eyvāh ki bir yār-ı sadık
Çeşm-i insāf ile tā kim ide hālim tahkīk
Kim ider dehrde ihsānı sitemden tefrīk
Cūy-ı eşkimle bu fülk-i tenim oldukda garīk
Tařlarla dögünüb cūy ile ‘ummān aęlar”³⁶

“Rif‘atā tohm-ı emel bitmedi gitti hayfā
Hāsılī mezra‘a-i tāli‘imiz řūr gibi”³⁷

şairin farklı benzetmelere yer vermesi, zaman zaman kelime oyunlarına başvurması dile olan hākimiyetini, söyleyişteki ustalığını göstermektedir.

³⁴ Rif'at Efendi, age., s.44

³⁵ Rif'at Efendi, *Divan/Gazeliyyat* s.9

³⁶ Rif'at Efendi, aym yer.

³⁷ Rif'at Efendi, age., s.23

“Sīb-i haddin sordum ol yārin kızıl elmalıdır
Gösterüb ağyārı dir ‘uṣṣākına el mālıdır”³⁸

“Telh-i kām ‘uṣṣākını ṣrīn-mezāk it o ŷemmeden
Kand-ı ruh ŷehd-i lebe ey kaŷları semmūr mūr

Kad-kıyāmet gamze fitne dāde āfet olsa da
Geçmezem senden örülse ey ŷeh-i mansūr sūr”³⁹

“Kalmasun yerde dil-i ‘āŷık sāfī meŷreb
Sākīyā destine al sāgar-ı billūr gibi

Zevk-i la‘linle gönül gül-be-ŷeker kāsesidir
Almıŷ etrāfını efkār-ı hattın mūr gibi”⁴⁰

Kırımlı Ebubekir Rif’at Efendi bilinemeyiŷine, tanınamamasına rağmen döneminin kayda değır ŷairlerinden biridir. Biyografik eserlerde yer almasa da kendi münŷeatından anlaŷılan odur ki çağının tanınan ve sevilen kiŷilerindedir. ŷu ana kadar edindiğımız bilgileri ŷairin kendi ŷiirlerindeki tarz ve ifadelerinden anlayabilmekteyiz. Bu araŷtırma ŷairimizi tanımak için bir kapı aralayacak, bulunacak ve neŷredilecek yeni belge ve bilgiler, neticesinde ŷairimizin tanınmasınaimkân sağlayacaktır.

³⁸ Rif’at Efendi, age., s.4

³⁹ Rif’at Efendi, aynı yer.

⁴⁰ Rif’at Efendi, age., s.23

KAYNAKÇA

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal, Hüseyin Hüsameddin; Hzl. Nazif ÖZTÜRK; *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Kuruluş Tarihi ve Nazırların Hal Tercümeleri (2)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kurnaz, Cemal; H. Çeltik; “*Hanlık Dönemi Kırım Şairleri Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler*”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, Sayı 51

Muallim Naci. (2004). *Osmanlı Şairleri*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Rif'at Efendi. (H:1254/M:1838). *Divan*, Kahire, Bulak Matbaası

Rif'at Efendi. (H:1254/M:1838). *Münşeat*, Kahire, Bulak Matbaası

Süreyya, Mehmet (1996). *Sicill-i Osmanî*, Yayına Hzl.: Nuri AKBAYAR, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali KAHRAMAN, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, Cilt:5